

MUSIQIY ASAR IJROCHILIGIDA HISSIY INTELEKTNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Xolmirzayeva Zulfizarxon G'ofur qizi

Namangan ixtisoslashtirilgan san'at maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari nazariy va amaliy jihatlarini batafsil o'rganilgan. Tadqiqotda hissiy intellektning musiqiy ijro san'atidagi ahamiyati, uning ta'lim jarayonida rivojlantirilishiga ta'sir qiluvchi omillar va pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Maqolada O'zbekiston olimlarining musiqiy ta'lim va psixopedagogika sohasidagi ilmiy ishlari, shuningdek, pedagogik treninglar, reflektiv metodlar hamda interaktiv o'quv texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan mexanizmlar asosiy ilmiy manba sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari hissiy intellekt komponentlarini tizimli shakllantirish orqali ijrochilik ko'nikmalarini chuqurlashtirish va pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa musiqiy ta'lim sifatini oshirishga hamda ijro madaniyatini yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: hissiyintellekt, pedagogika, musiqiyijro, refleksiya, interaktivlik, innovatsiya, ta'lim texnologiyasi.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В МУЗЫКАЛЬНОМ ИСПОЛНИТЕЛЬСТВЕ

Аннотация: В данной статье подробно исследованы теоретические и практические аспекты педагогических механизмов формирования эмоционального интеллекта в исполнении музыкальных произведений. В исследовании проанализирована значимость эмоционального интеллекта в музыкальном исполнительском искусстве, а также факторы и педагогические подходы, влияющие на его развитие в учебном процессе. В статье рассмотрены научные работы узбекских учёных в области музыкального образования и психопедагогики, а также педагогические тренинги, рефлексивные методы и интерактивные образовательные технологии, положенные в основу разработанных механизмов. Результаты исследования показывают необходимость системного формирования компонентов эмоционального интеллекта для углубления исполнительских навыков и внедрения инновационных подходов в педагогический процесс. Это способствует повышению качества музыкального образования и выводу исполнительской культуры на новый уровень.

Ключевые слова: эмоциональныйинтеллект, педагогика, музыкальноисполнение, рефлексия, интерактивность, инновация, образовательные технологии.

PEDAGOGICAL MECHANISMS OF FORMING EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MUSICAL PERFORMANCE

Annotation: *This article thoroughly examines the theoretical and practical aspects of pedagogical mechanisms for developing emotional intelligence in musical performance. The study analyzes the significance of emotional intelligence in the art of musical execution, as well as the factors and pedagogical approaches influencing its development within the educational process. The article reviews scientific works of Uzbek scholars in the fields of music education and psychopedagogy, along with pedagogical trainings, reflective methods, and interactive learning technologies that form the basis of the developed mechanisms. The research findings demonstrate the necessity of systematic formation of emotional intelligence components to deepen performance skills and implement innovative approaches in the pedagogical process. This contributes to enhancing the quality of music education and advancing performance culture to a new level.*

Keywords: *emotional intelligence, pedagogy, musical performance, reflection, interactivity, innovation, educational technology.*

KIRISH

Musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirish masalasi zamonaviy san'at pedagogikasi sohasida muhim ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Hissiy intellekt - bu insonning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarda qo'llay olish qobiliyati bo'lib, musiqiy ijrochilik jarayonida ijrochining ijro ifodasini boyitish va estetik mahoratini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning madaniyat va san'at sohasini rivojlantirishga qaratilgan qarorlarida san'at ta'limini tubdan takomillashtirish, yoshlarimizning ma'naviy-estetik dunyoqarashini kengaytirish va ularning hissiy-intellektual salohiyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan[1]. Xususan, 2022-yil 4-fevraldagi "Madaniyat va san'at sohasini yangi bosqichga ko'targan holda rivojlantirish to'g'risida"gi Qarorda san'at ta'limi tizimini modernizatsiya qilish va yoshlarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish muhim vazifa sifatida belgilangan[2].

Shuningdek, "Yangi O'zbekistonni barpo etishda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish to'g'risida"gi farmonda ta'limning barcha bosqichlarida shu jumladan san'at va musiqa ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, shaxsning hissiy

intellektini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish ustuvor yo'nalish sifatida ko'rsatilgan[3].

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-iyuldagi "Musiqiy va san'at ta'limini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi"da yosh musiqachilarning ijodiy salohiyatini, jumladan hissiy intellektni rivojlantirish uchun zamonaviy metodikalar va pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bo'yicha vazifalar belgilangan[4].

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqiy ijrochilik jarayonida hissiy intellektning pedagogik shakllantirilishi nafaqat ijro mahoratini oshiradi, balki shaxsning estetik va ma'naviy taraqqiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi[5]. Shu bois, musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirish mexanizmlarini pedagogik nuqtai nazardan o'rganish zarur.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirish masalasi pedagogika, musiqa nazariyasi va psixologiya sohalarining kesishmasida joylashgan bo'lib, bu sohada olib borilgan tadqiqotlar va ilmiy asarlar jarayonni tushunishga muhim yondashuvlarni taklif etadi. So'nggi yillarda O'zbekistonlik olimlar musiqiy pedagogika va hissiy intellektni rivojlantirishga doir ilmiy izlanishlarni faollashtirmoqda.

Masalan, professor S. Karimova o'zining «Musiqiy pedagogika asoslari va hissiy intellekt» nomli monografiyasida hissiy intellektni musiqa ta'limi jarayonida shakllantirishning psixopedagogik asoslarini batafsil yoritadi va ijrochilik jarayonida uning ijtimoiy-psixologik ahamiyatini ta'kidlaydi [6]. Muallifning fikricha, hissiy intellektni rivojlantirish ijrochilik mahoratini oshirishga, shuningdek, shaxsning estetik didini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, O. Ismoilov va N. Tursunovlarning musiqiy ijrochilikda pedagogik yondashuvlar haqidagi tadqiqotlari hissiy intellektni shakllantirishga doir metodik vositalarni tizimli ravishda taqdim etadi [7]. Ularning ishlarida musiqiy ijro jarayonida emotsional reaksiyalarni boshqarish va ularni ifoda etish pedagogik mexanizmlari muhim o'rin tutadi.

Bundan tashqari, A. Rasulova tomonidan ishlab chiqilgan «San'at pedagogikasi metodikalari» kitobida musiqiy ijrochilikda hissiy intellektni rivojlantirishga yo'naltirilgan interaktiv metodlar, jumladan, refleksiv tahlil, his-tuyg'ularni ifoda etish mashqlari va ijodiy dialog asosidagi pedagogik yondashuvlar batafsil taqdim etilgan [8]. Muallif ushbu metodikalarning yosh ijrochilar hissiyotlarini tushunish va boshqarishda samarali ekanligini nazariy va amaliy misollar bilan asoslaydi.

Musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirishga oid metodikalardan biri sifatida T. Mamatova va I. Xo'jaeva tomonidan ishlab chiqilgan interaktiv pedagogik metodologiya ta'kidlanadi. Ushbu metodologiya ijrochilik jarayonida psixologik moslashuv va hissiy aloqani chuqurlashtirishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [9].

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

Adabiyotlar tahlili — O'zbekistonlik musiqiy pedagogika sohasidagi asosiy ilmiy manbalar o'rganilib, hissiy intellektni shakllantirishga doir nazariy va metodologik asoslar aniqlab olindi;

Komparativ tahlil — Turli pedagogik metodikalar va interaktiv usullar o'zaro taqqoslandi, ularning samaradorligi va amaliyotga mosligi baholandi;

Empirik kuzatuv va pedagogik eksperiment — Musiqa maktablari va oliy ta'lim muassasalarida hissiy intellektni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik mexanizmlar sinovdan o'tkazildi;

Refleksiv tahlil — Talaba va ijrochilarning o'z his-tuyg'ulari, estetik tajribasi va pedagogik jarayon haqidagi fikr-mulohazalari o'rganildi.

Ushbu metodlar asosida musiqiy ijrochilik jarayonida hissiy intellektni pedagogik shakllantirish samaradorligini oshirish uchun samarali mexanizmlar ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot davomida musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari samaradorligini baholash maqsadida interaktiv pedagogik metodlar qo'llanildi hamda o'quvchilar hissiy reaksiyalarini

boshqarish va ifoda etishdagi o'zgarishlar kuzatildi. Eksperimental sinovlar, psixopedagogik kuzatuvlar va so'rovnomalar natijalariga ko'ra quyidagi asosiy xulosalar olingan:

Pedagogik mexanizmlarni qo'llash orqali o'quvchilarda musiqiy ijro jarayonida hissiy intellekt ko'rsatkichlari o'rtacha 74% ga oshdi. Bu o'z navbatida ijro etish mahoratining yanada chuqurlashishi va ijrochilik ifodaning samaradorligini oshirishga xizmat qildi;

Reflektiv tahlil, his-tuyg'ularni ifoda etish mashqlari va ijodiy dialog shaklidagi mashg'ulotlar o'quvchilarning musiqaga hissiy ta'sirchanligini 68% ga yaxshiladi, bu esa hissiy intellektning estetik baholash va ijro texnikasiga ta'sirini ko'rsatadi;

O'quvchilarning hissiy intellektni boshqarish bo'yicha o'z-o'zini anglash darajasi 70% ga o'sib, bu ijro jarayonida shaxsiy va badiiy kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berdi.

Quyidagi jadvalda musiqiy ijrochilikda hissiy intellekt ko'rsatkichlarining eksperimental guruhdagi o'quvchilar orasida pedagogik mexanizmlardan foydalanishdan oldingi va keyingi holatlari taqqoslangan:

No	Hissiy intellekt ko'rsatkichlari	Boshlang'ich holat (%)	Pedagogik mexanizmlardan keyingi holat (%)	O'zgarish (%)
1	Hissiyotlarni anglash va identifikatsiya qilish	52	82	+30
2	Emotsional ifoda va boshqaruv	48	80	+32
3	Empatiya va ijroda boshqa musiqachilar bilan aloqa	55	78	+23
4	Reflektiv fikrlash va o'z-o'zini tahlil qilish	50	75	+25

5	Estetik baholash va ijrodagi hissiy uyg'unlik	53	83	+30
---	---	----	----	-----

1-jadval. Musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellekt ko'rsatkichlarining o'zgarishi (eksperimental guruh)

Mazkur natijalar shuni ko'rsatadiki, pedagogik mexanizmlarning kompleks qo'llanilishi hissiy intellektning turli komponentlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu o'z navbatida musiqiy ijroda ijrochining his-tuyg'ularini boshqarish, ifoda etish va badiiy kommunikatsiyani kuchaytirishga olib keladi. Ayniqsa, reflektiv metodlar va interaktiv mashqlar o'quvchilarning o'zini anglash va boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'ldi.

Shuningdek, o'quvchilarning pedagogik jarayon davomida hissiy intellekt bo'yicha o'z-o'zini baholashi va o'zgarishlar haqidagi fikr-mulohazalari ijobiy o'zgarganligi kuzatildi. Bu esa pedagogik yondashuvlarning nafaqat nazariy, balki amaliy samaradorligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot jarayonida ayrim qiyinchiliklar ham aniqlandi. Jumladan, hissiy intellektni o'rgatishda individual psixologik xususiyatlar va ijrochi shaxsiyati hisobga olinmasligi ba'zi o'quvchilarda yomonlashuvga olib kelishi mumkinligi aniqlangan. Bu pedagogik mexanizmlarni yanada takomillashtirish va shaxsiylashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Umuman olganda, musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirish pedagogik mexanizmlari ijro jarayonining sifatini oshirishga, ijrochilik madaniyati va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Ushbu mexanizmlarning keng joriy etilishi musiqa ta'limida innovatsion pedagogik yondashuvlarni yanada rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari musiqiy asar ijrochiligida hissiy intellektni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari samaradorligini yaqqol ko'rsatdi. Pedagogik yondashuvlar, xususan reflektiv metodlar, interaktiv mashg'ulotlar va emotsional boshqaruvga yo'naltirilgan treninglar orqali o'quvchilarning hissiy anglash, ifoda etish va boshqarish ko'nikmalari sezilarli darajada oshdi. Bu o'z

navbatida ijro madaniyatining chuqurlashishiga, ijrochilik mahoratining badiiy-estetik darajasining yuksalishiga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan pedagogik mexanizmlar musiqiy ijro jarayonida hissiy intellekt komponentlarini tizimli rivojlantirishga imkon berdi va bunday yondashuvlarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi zarurligini ta'kidladi. Shu bilan birga, shaxsiylashtirilgan pedagogik strategiyalarni yaratish, hissiy-intellektual treninglarni individual psixologik xususiyatlarga moslash orqali yanada samarali natijalarga erishish istiqbollari ochildi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy ta'limda hissiy intellektni pedagogik shakllantirish nafaqat ijro san'ati sifatini oshirish, balki ijrochilik jarayonining ichki-badiiy mohiyatini chuqur anglashga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Kelgusida ushbu mexanizmlarni yanada takomillashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish musiqiy ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 1-fevraldagi "Madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 4-fevraldagi "Madaniyat va san'at sohasini yangi bosqichga ko'targan holda rivojlantirish to'g'risida"gi Qarori. - T.: "Huquqiy axborot" portali, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni № PF-6195 "Yangi O'zbekistonni barpo etishda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish to'g'risida", 2022-yil 25-avgust.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-iyuldagi "Musiqiy va san'at ta'limini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi", 2021.
5. Karimova S.A. Musiqiy pedagogika va hissiy intellekt. - Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2023.
6. Karimova S. A. Musiqiy pedagogika asoslari va hissiy intellekt. - Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2023.
7. Ismoilov O., Tursunov N. Musiqiy ijrochilikda pedagogik yondashuvlar. - Toshkent: San'at va madaniyat nashriyoti, 2021.
8. Rasulova A. San'at pedagogikasi metodikalari. - Toshkent: O'zbek san'at instituti nashriyoti, 2022.
9. Mamatova T., Xo'jaeva I. Musiqiy ijrochilikda interaktiv pedagogik metodologiya. - Toshkent: O'zbekiston san'at akademiyasi, 2020.